

BOŽIČNICA

1954

UREDNIK

IGNAC HORVAT

KNJIGA XVII.

HRVATSKOGA NAKLADNOGA DRUŠTVA
BEČ 1954

VLADIMIR NAZOR:

VELIKI JOŽE
IZ „DJEČJE KNJIGE“

PREPISAO ADRIJAN CSÓKA

I.

Bilo je to davno, davno, pred mnogo sto ljet.

Onda su Mlečići (Venecijani) vladali jednim dijelom Istre, te lipe zemlje na plavom morju. Bio je njihov i grad Motovun, ki se diže na visokom brigovlju pokraj rijeke Mirne. Ispod Motovuna je velika hrastova šuma. U njoj su Mlečići sikli grede i daske, kimi su gradili velike brode.

Jednoga ljetnoga dana jahao je mletački poglavar u Istri Barbabianka iz šume u grad. Protopop (farnik) Zuane tirao mu je magarčića. Barbabianka je odsjeo, da se malo rashladi pod hladovitim hrastom. Njegov magarčić (oslak) zagledao je plasnicu sijena pokraj neke dašćare ter proteče tamo. Najedamput nešto odleti u hrastovu korunu. Začuje se, kako kite pucaju. Nato magarčić padne uz stablo doli i udari na črnu zemlju.

— Aiuto! Aiuto! — Na pomoć! Na pomoć! — klikne poglavar i skoči na noge.

Blizu toga sijena stao je on, ki je hitio magarčića u hrastovo kiće. To biše čovik visok kot gora, jak kot bik i taman kot grmljavina. Razljutio se je gorostas, ča mu je magarčić istrnuo s plasnice nešto sijena. Zgrabio ga je za rep i bacio u visinu. Sada tamno gleda u poglavara. Barbabianka se stresao od straha.

— Ne bojte se, gospodar, reče protopop Zuane. To je kmet Jože. Meni siće hraste u šumi, a motovunskim gradjanom pase ovce i kopa zemlju. Djelovan je i miran, ali je velik požerov. Svaku subotu ga Motovunjani hranu pečenom kravom. Sad se je razljutio, ali cu ga odmah ukrotiti.

Pop digne bič, udari gorostasa (orijaša) i vikne: Jože, poklekni i poljubi ruku plemenitomu gospodinu! To je naš gospodar.

Barbabianka se začudi, kad vidi, kako Jože pred njim kleči, plašljiv kot zečić.

— Jože, zapovi pop, ti si ubio osla. Zato sada digni gošpodina u naručaj i nosi ga gori u grad!

Jože pristupi, pruži ruke, posadi Barbabianku na livi lakat i krene uz brige prema Motovunu. Činilo se je pogla-

varu, da se nalazi na vrhu kakovoga turma. Ulovi se gorostasu za dlaku na prsi pak mu reče:

— Jože, hodi s manom u Mletke. Ti ćeš biti vjeran sluga, a ja dobar gospodar. Hoćeš li? — Hm! — zagunda gorostas i spusti poglavara na zid grada Motovuna.

Svi Motovunjani su bili u tom hipcu na gradskoj zidini. Subota je, dan, kada valja dati Velikom Joži pečenu kravu. Ali Motovunjani ne kanu već dalje gorostasa pitati svojimi kravami. Poskakali su na zidinu, da mu velu: „Jože, naši voli nisu za te!“ — i da mu zatvoru gradska vrata ispred nosa. Donesli su oružje, da ga naranu, i kame-nja, da ga stiražu. Jože ih mora služiti bez plaće, ar su oni gospoda, a on kmet. Začudili su se, kad su vidili, kako gorostas polaze na zidinu njihovoga poglavara. Klicanjem i pjevanjem sprobodu Barbabianku u stan motovunskoga načelnika. Zatim se vratu odmah na zidinu, da se narugažu s Velikom Jožom pak ga gladnoga i žajnoga stiražu.

II.

Dobri Jože je sidio pred zatvorenimi gradskimi vratu i čekao na pečenu. Motovunjani su se spočetka bojali, da će gorostas na nje navaliti. Kad su vidili, da je miran i strpljiv, hitli su oružje i udrili u šale i ruganje. Žene ga zgađaju s krumpiri i dica s kamenčki. Neki šantavi i suhi cipelar sjede na rub zida, ravno prema Joži, pa počne da ga nazdravlja vřem punim vina. Zapjeva gorostasu porugljivu pjesmicu:

Kade nam je lanjski ocat?

Stekao Joži je u drob.

Kade je krnjava krava?

Pojio ju je Jože rob.

Motovunjani su donesli iz krčme vina i mesa. Jidu i piju pred gladnim gorostasom, ki čeka na svoju pečenu. Gladan je kot vuk, jer je ove dane mnogo kopao i orao za gospodu gradjane. Na zidini kriču i smiju se kot na piru, a on obućar (cipelar) opet je zapjevao:

Dovezli su kmeti gnjoja

Na njihovo polje Brest;

Gnjoj pojio je gladni Jože,

Ne će na njem zelje rest.

Svi su udrili u smih, a obućar se je dohitio novoj šali. „Braća“ — više — „zač bi Jože poginuo od glada? Neka nam pjeva, dok mu ne začepimo usta pečenom svinjom“;

— „Neka samo pjeva!“ velu nazoćni, jer znadu, da će obućar prevariti gorostasa.

I Jože zapjeva pjesmu o svojem pradjedu, o banu Dragonji. Ban je bio velik kot i Jože, hrabar i dobar. On je zgrađio Motovun i vladao u njem. Izorao je sve lapte, iskrčio sve grmlje i posadio motovunsku šumu (lozu). Sve je onda bilo srićno i veselo oko Motovuna. Ali došle su vojske patuljkov i navalile na grad kot roji pčel. Dragonja ih je tirao od svoga grada. Ali patuljki niču kot glive. Gđo im more suprotstati? Ranili su bana s otrovanimi strelicami. Ubili ga u skroviću. Dragonjino tijelo su patuljki povallili uz zidinu. Zakopali su ga ispod grada i složili na grob gomilu kamenja. Oni su sada gospodari u Motovunu, a Dragonjin praunuk Jože je njihov sluga.

Jože pjeva, i odziv mu se odzivlje. Milina je slušati njegovu pjesmu. Stisnuo je oči i otvorio usta, iz kih teče pjesma kot rijeka.

— Hu! zaruje na jedamput Jože. Velika kuglja kaljavoga i mokroga sijena začepila mu je usta. To je bila pečena svinja, ku mu je on obućar obećao.

— Ura! zaglušni na zidini. Gradjani se zdiviljaju od veselja.

— Je li je slasna pečenka, Jože? —

Ali gorostas je skoćio na noge. Zakipila je i u njem krv. Prekoraćo je zidinu i sklopio s rukami motovunski zvonik. Počne ga drmati od temelja do vrha.

Motovunjani su udrili u krićanje i vikali za pomoć. Bižali su kot maneni. Pobigli su na vrat na nos prema kući motovunskoga načelnika. Hitili su oružje i vinske posude i krićali: „Na pomoć! Propada naš lipi turam!“

Joži projde ljutina, pusti zvonik i sjede na svoje mjesto. Smijao se je gledajuć nori strah motovunskih gradjanov.

Motovunjani su vikali pod prozorom načelnika: „Smrt Velikom Joži!“ Ali načelnik porine glavu kroz prozor i reče: „Poglavar Barbabianka zavolio je kmeta Jožu. Jože će ovoga Uskrsa (Vazma) u Mletke, da služu kod poglavara. Barbabianka će sada nagraditi Jožu, ča ga je jutro nosio u grad.“

— Dobro! — rekoše Motovunjani. — Neka Jože projde odmah u Mletke (Veneciju). Mi se ga bojimo, jer je pordivljao.

Sada izajde iz stana načelnik s Barbabiankom i s drugom gospodom. Pred njimi išlo je nekoliko muži noseći pečenoga vola, tri košare kruha i baćvicu vina. Povorka je

došla do gorostasa. Stala je. Pečenka se metne na rubu zidine, novopečen kruh miriše, a staro, jako vino zadaje duhu ruž i zrelih jagod.

— Jože, to je sve tvoje — govori Barbabianka. Gorostas ne vjeruje svojim rođenim očima; boji se nove šale i vkanjbe. Nešto zabrunđa, pruži ruke, zgrabi dare i pobigne po brigu doli prema daščari.

III. Veliki Jože ide u Kopar.

Uskrs, — Vazam — je, veseli i topli dani ranoga proljeća!

Motovunski načelnik sidi pred širokim prozorom svoje palače i razgovara s tajnikom, mršavim i blijeđim gospodinom Civetom. Načelnik mu veli, da triba poslati Jožu u grad Kopar, odakle će ga veliki brod odvesti u Mletke k poglavaru Barbabianki. Ali Civetta mu odgovara: „A ča će naš grad bez Velikoga Jože? On nam kopa, sije i žanje. Za onu ubogu kravicu, ku mu davamo svaku subotu, nas on hrani i brani. Gdo će sići drva u motovunskoj šumi, kada ne bude gorostasa Jože? Jože je kot vol, ki drugo ne zna nego poslušati i djelati. Motovunjani čedu bez njega poginuti.“ Tako veli Civetta, ali mu načelnik odgovora, da je Veliki Jože već davno ozlovoljio Motovunjane, i da valja poslušati poglavara. Neka pop Zuane još danas primi Jožu u Kopar, a iz Koprā brodom u Mletke.

Dok su se oni tako pregovarali, Veliki je Jože počimuo od djela na brigu rijeke Mirne ispod grada. Povalio se je na hrbat, protegnuo se, koliko je dug i širok; diše svježi, proljetni zrak, sluša zvonjenje vazmenih zvonov gleda u sunce. Sada se sunča kot velik zeleni gušter, a sad se opet valja po travi kot medvid. Mlad je, zdrav i zadovoljan. Oprostio je Motovunjanon one grdne uvrede; i nadalje će za nje marljivo djelati. Ar oni su gospoda, a on kmet. On ljubi tu šumu, rijeku, goru i poljanu, na koj se je rodio. Djelat će sve dane do smrti, samo neka bude puno slatkoga voća, zelja i cvijeca.

— Jože, stani se! Putovat ćemo u Kopar — začuo je nedamput glas protopopa Zuana, ki je jahao konja i mahao dugim bičem.

— Ja bih radije ostao ovdje —, reče Jože.

— Stani se i hodi! Tako zapovida motovunski načelnik i poglavar Barbabianka —, odgovori mu pop.

Jože se digne, uzdahne i reče, da će poslušati svoje gospodare.

Motovunjani protiču na zidinu, da gledaju, kako Veliki Jože odlazi u Kopar. Njihovo veselje je bilo veliko. Brčali su kape i papuču u zrak, mahali rukami, kričali i zviždali kot nori.

— Dobar put, Jože! Bog daj, da se utopiš!

— Zadrmaš s turmom sv. Marka, ako si junak!

— Pašči se, da ti ne izgori pečenka u Mletka!

— Oženi se s kćerom poglavara, lipi Jože!

— Da te nikada već ne bi vidili, požerov!

Gledali su Motovunjani, kako doli u dolini jaše pop Zuane, a za njim koraca tužno i polako gorostas Jože. Gorostas je nosio na ramenu nešto dugo i debelo, slično velikomu koplju — bit će okresano stablo svoga hrasta.

Gradjani gledaju, viču, psovaju, fučkaju, dugo, dugo — dok im putniki skrsnu s vida.

IV. GALLJOT ILLJA.

U zori proljetnoga dana otplavila je iz koparskoga prištanišća velika galijska na put bijelih Mletkov. Zapuhao je zgodan vjetar. Jedra se napuhnū, uža vreseu, zastava leprši. Brod skače kot konj po širokom, plavom morju. Morška pina šumi okolo broda.

Jože se je povalio na krovu broda, naslonio glavu na visoku stijenu broda. Nije mu pravo, da su ga tako protirali iz Motovuna, iz grada bana Dragonje. Istarska ubrov nastaje pred njegovimi očima, a u Joži se duša plače. Nešto ga goni da ostane, skoči u vodu i da se vrati svojoj šumi. Jože misli: Ali, je li je to morje plitvo kot mjezivo, ko se more pregaziti? — Njemu se čini, da je brod neka drvena ptičja gajba, na koj se sve drma, šumi i žuji. Gorostas dugo leži kot povaljen panj na daska, ke smrdu od smole i ulja.

Vjetar je prestao da puše. Platno na jarboli visi kot mlahave krpe, zastava se je zagužbala kot suhi list, uža su se obisila kot duge mrtve kače. Svakude vlada mir i tišina. Sunce zapade u črnu maglu. Galijska je sada kot drivena ptica, koj su odbili obadva kreljute, — stala je ne-gibljava nasred mrtve, gluhe motvare.

Ali sada se dogodi novo čudo. Iz sto školjca na stijeni broda istaknu se vesla, red za redom. Vesla zagrabu u morskū površinu i tiskaju vodu; dižu se iznova u zrak, a

iz njih se toču sjajne kapljice i bliskajući vodeni traki. Brod se ponovo giblje. Ne zna Jože, ča je to; misli: „Ja se nalazim na nekoj čudnoj životinji. Vadne je kot ptica s velikimi, bijelimi kreljutji, a noći kot grdan pauk, ki ide po morju s pomoću sito dugih nog.“

Brod se ljuto vozi. U njegovom đrobu začuje se dibok i snažan glas. Negdo pjeva:

Pokle su me prikovali zlizane za ove daske,

Ja nisam već doma vidio, ni svoje zagledao majke.

Si l' mi cijela, kuća bijela? Si l' mi, majka, prebolila?

More, more, plavo!

Jože sluša i misli: „Koga su to prikovali pod ovimi daskami? Koga su to odvikli daleko od kuće i od majke?“

Pokle su me zakopali va ovu drvenu raku,

Vidio nisam bora v šumi, ni na nebu sunce žarko.

Si l' se, drivo, osušilo? Si s' se, sunce, ugasilo?

More, more, plavo!

Jože sluša tužnu pjesmu i zdahne: „Koga su to živo zakopali? — Gorostas vikne: „Gdo si, siročak?“ —, ali pjesma zamukne.

Mrak se spušta. Nebo se je zastrla s oblaki, morje je črno. „Nevrime će dojtj“, velu mornari, splaznu na jarbole, vežu jedra pak se spravu, da večeraju s kapetanom i s topopom Zuanom. Brod je najedamput stao.

Jože mirno leži i misli: „Gdo to pjeva mojim jezikom ravno ispod mene?“ Opipao je na tlu širok poklopac pak ga tiho rinuo na stran. Nešto se gane u brodu. Iz otvora pokaže se velika glava na širokom vratu i na jaki rameni. Vidi Jože, da je pred njim človik, gol kako i on. Gorostasi su šutili i se gledali dosta dugo u polumraku.

— Gdo si? — upita on iz broda.

— Zovu me Jože. — A ti? —

— Ja sam se prije zvao Ilija; sad me zovu Galijot (rob na brodu).

— A ča djelaš tamo doli? — upita Jože.

— Vozim, upiram u sva ona vesla.

— Ha, u one drvene noge. A čim?

— Evo čim — reče veslar i digne uvis desetak svojih moćnih ruk. — Imam ih sto.

— A zač ne izlaziš iz te školje?

— Posikli su mi noge i prikovali s lanci na tvrde daske. Ne smim se gibati. Osibali bi me. Tuču me. Glej, kako mi curi krv po obrazi. Ja sam njihov rob — galijot.

— A otkud si, Ilija?

— Rodio sam se, slobodan kako ptica, u zemlji Dalmaciji. Brod svoj kraj od neprijatelja. Oni su nam zimali dicu i mladice, a ja ih gonio svojim brodom. Višeputa sam je ulovio, robe im zeo i kaštigao je. Proganjali su me i lovili. Kad su me pak ulovili, posikli su mi noge i hitili me u ovu galiju, da im vozim do smrti. A ti, Jože, otkud si i kamo češ?

Jože mu reče sve, ča je znao o banu Dragonji i o Motovunu, o gradjan i o pečeni voli, o Barbabianka i Mletci, kamo mora na silu da projde.

— Čuj, brate Jože — reče Ilija — spravlja se nevrime. — Ov brod će nočas na dno.

— A ja? A ti?

Ja ću se potopiti s brodom. Povežen sam; šantav sam. Ča bih, ako se spasim? Ti si mlad i jak pa češ odnesti živu glavu. Jože, moraš mi se nešto zakletti.

— Hoću, Ilija!

— Ne češ više dopustiti, da te drugi gazu. I ti si človik.

Jači si od tvojih gospodarov. Budi pravičan i milostivan, ali slobodan i pun ponosa. Človikom moraš postati!

— Zaklinjem ti se!

— Zbogom! Sad će nevrime . . . — zdahne Ilija i skrsne u utrobi broda.

Jože namjesti poklopac na prijašnje mjesto i pogleda okolo sebe. Nebo je bilo još črnije, morje još tamnije. Digne se jak vjetar. Zaskripali su jarboli i križi. Valovi se zdizu, jurišaju na krov broda, plaznu po strani gori pak se razliju prik broda. Gorostas je mokar do košca. Slap je pograbio nekoga mornara i povukao ga u morje. U zbuki vihora galijot Ilija pozdravlja pjesmom Jožu:

Noge su mi polomili, strli su mi dušu mladu.

Miran san sad mene čeka! . . . Golubi, oj bijele ptice,

Odletite doli k jugu, ter moju pozdravte majku!

More, more, plavo!

Ilija pjeva, a Veliki Jože mu otpjeva:

I na brigu grad se diže od mramora i kremana,

Naokolo pusto more zlatne zobi i pšenice.

Nek 'z gore zapuhne vjetar, nek navale gledaš 'z mora,

Grade od kremana!

Cijelu noć borio se je brod s vjetrom i slapi. Morje je požrknulo kapetana, popa Zuana i mornare. Brod je udrio na morski greben (skalu pod vodom) pred razlijivom rijeke

Raše i potopio na dno. Veliki Jože skočio je onda u morje, da spasi Iliju, ali mu srčica nije pomogla. Hitili su ga vali, da i njega odnesu i požrku. Gorostas im ujde. Kada je Veliki Jože stupio nogom na suho, se je morje već umirilo, i sunce je grijalo povrh gore.

V. BUNA.

Strah i trepet zavlada vrieda po gradi i dvori istarski. Neki pastir prvi javi, da je jednoga jutra, posle velikoga noćnoga nevrimenta, vidio gorostasa, ki je gól i mokar izlazio iz morja. Reče, da je ta gorostas prošao u brigovlje mašučí grdnom batinom, kot da hoće umoriti sve živo na svitu.

Ta gorostas je zatim išao od grada do grada, od dvora do dvora, da buni sluge i seljake. U onoj dobi su svi gradi imali po jednoga slugu, ki je vjerno, krotko služio i bez kakove plaće. Sve te gorostase je smutio i sobom primio gorostas, koga je morje izrigalo. On je spravi oko sebe i projde u planinu, kade se svi gorostasi zaklinju, da čedu odsad biti slobodni ljudi.

— Gorostasi čedu nas zaklati kot janjca — jaukalo se po svi gradi. Veliki glad zavlada u zemlji. Polje postalo je zapušćeno, domace živine su podivljale, vrti pak pusti, a svi gradi su ostali bez hrane i obrane. Spravili su se načelniki i plemići, da se razgovoru, ča i kako čedu. Oni su bili još pri razgovoru, kad je stigne poslanik gorostasa. Gorostasi im javljaju, da oni već ne kanu biti sluge i robi. Oni na nikoga ne čedu navaljivati; neka ih se nigdo ne boji. Izbrahli su si župana, ki im jedini zapovida. Daleko za brigovljem hranit hte se sami motikom i plugom.

— A kako se zove ta župan gorostasov? — upita motovunski načelnik.

— Zove se Jože.

— Ha, to je naš Veliki Jože. On je dakle sve to skuhao. — Poj k njemu i reci mu, neka se odmah vrati u Motovun. Ako se do tri dana ne vrati, mi ćemo dignut vojsku na neposlušne sluge. Velikoga Jožu ćemo pobiti kako njegovoga pradjeda Dragonju.

Zaman su se načelniki tako nagražali. Gorostasi se nisu gibali iz svoga mjesta. Projde misec dan. Po gradi bilo je sve gorje. Najviše je trpio grad Motovun, ki se je sada zaista plakao za Velikim Jožom. Načelniki i plemići spravili su onda veliku vojsku. Krenuli su u planine, da ulovu

gorostase i da je primu u grade. Dvadeset tisuć dobro nao-ružanih građanov digne se na dvadeset gorostasov, kod kih ništa nije bilo izvan pluga i motike.

VI. Na Psoglavčevom brigu.

U srcu zemlje Istre ima neki čudni brig. Vrhunac mu je prostran i ravan kot dlan. Na njem je samo nekoliko hračtićev. Okrojen je zidom velikoga kamenja. Narod pripovida, da su to ruševine grada, koga su Psoglavci uzidali. Psoglavci su bili ljudi s kucinjom glavom i repom. Jili su dicu; zato je toliko človičjih kosti na onom brdu. I sada pastiri bižu od njega i pazu, da im živine ondje ne pasu. Ućeni ljudi velu, da Psoglavcev nije nikad bilo. Kad je Atila, bič božji, rušio po Istri grade, pobigli su mnogi građani na ono brdo. Od toga je sada tamo zidina i človičji kosturi pokojnih. More biti, da su oni prestrašeni građani sakrili svoje dobro u zemlji na Psoglavčevom brigu. Pri-povida se i o zmaju, ki čuva velik kinč, pak se svi boju onamo pojti.

Ravno na ovo brdo je otpljao Veliki Jože svoju družinu. Zgradili su gorostasi velike daščare i ondje stanovali da kopaju i oru zemlju naokolo. Od rane zore do zapada sunca zveketaju motike i lopate po onom polju.

Ugrije ljeto i sitve rastu okolo briga. Zazeleni se zemlja po dolina uz hladne potoke. Gorostasi bišu srićni u svojem drivenom gradu na Psoglavčem brdu. Veliki Jože im je dobar župan.

Jednoga dana je kopao Jože s drugom Jurom jarak na brdu, da postavi temelj dvoru od kamena. Pri tom najde mnogo človičjega košća. Jože je nekamo odnesao košće a Jure je kopao sve dublje. Najednoč mu zazvoni lopata. Prignuo se je i zagrabi za neke svitile ploče.

— Ča je ? — upita Veliki Jože.

— Drži! — odgovori Jure i digne šake pune nečesa.

— To je novac. Zlato.

— A čemu služi? Tvrdo je. Ne more se jisti — reče Jure.

— Ne znam ni ja, čemu služi. Znam samo, da su Motovunjani čisto pobludjeni za tom suškarijom. Za nju bi oni i glavu dali.

Jure se iznova prigne. Nadigne se držeći u ruka dva lonce, iz ki istrese novce, prstanje, naušnice i lančace.

— Takove kolobare nosu u Motovunu muži na prsti, a žene na uhu.

— A čemu? — upita se opet gorostas Jure.

— E, tako, to je znak, da ne tribaju djelati, da su go-spoda.

— Ča ću s ovom šuškarijom?

— Hiti u jamu! To nam nije triba — odgovori Jože.

Gorostasi se iznova obrnu djelu. Bacili su kamogod one novce i prstanje gazeći je s nogami. Najedamput skočili su obadva daleko od jame i izbuljili oči.

Velik, zelen zmaj izajde iz jame. Oganj i para plaskala mu iz nosa i očiju. Jože je zdignuo motiku i navalio na njega.

— Stani! — začuo se je dibok glas iz zmajevoga grla. — Ja sam gospodar ovoga briga i ovoga zlata. Ja nagradjujem one, ki marljivo djelalu, a požerem ljude lijene i zločeste. Dugo sam tvrdo spavao u špilji pod zemljom. Probudila me je buka i zveket vaših motik.

— A hoćeš nas progutati? — upita ga Jože.

— Ne bojte se. Vi ste dobri i djelovni, pak vas zato ljubim. Izašao sam iz špilje, da vam sve ovo darujem.

— A ča ćemo mi zlatom? Radi zlata se Motovunjani draplju i kolju. Od njega nimamo koristi, — reče Veliki Jože.

— Gradjani ćedu navaliti na vas kot ose i konjaci. Nekatate je ubijati, nego udrite na nje s punimi šakami zlata. Onda ćedu oni biti vaše sluge. Djelajte marljivo i budite složni u svem kot prsti na ruka, drugaće joj vam! Ja se vraćam u zemlju. Dojt ću, ako me tribate.

Dobri zmaj se zavučé polako u škulju i skrsne. Jože i Jure nastavljali su potom svoje djelo. Bilo im je dosta milo, da su na Psoglavčevom brdu naši takovoga prijatelja. Pjevali su od sriće.

VII. Gradjani navaljuju na gorostase.

Načelniki i plemići otpeljali su vojsku na „Štriginu glavicu“, Štrigina glavica je bila širok brig ravno prema Psoglavčevomu brdu. Dilila je je dolina, u koj je dozrejivalo žito i grožđe marljivih gorostasov. Na glavici brda podignuli su gradjani svoje šatore i počinuli. Drugi dan ujutro zgrabili su za oružje i postavili se u bojne rede. Njihovi zapovidniki bišu vitež Odo, gospodar grada Kozljaka na Čepičkom jezeru, i barun Gambadura, gospodar

Pietrapelozе. Gradjani su se ganuli. Odo i Gambadura jahali su pred njimi. Bili su opravni u željezni oklop, s kacigom na glavi, sa štitom na prsi i s kopljem u ruki.

Vojska je pregazila dolinu i stala na podnožju Psoglavčevoga brda. Vitez Odo i barun Gambadura dali su se u big prema gradu gorostasov.

Gorostasi su sidili na zidini i gledali, ča će to biti. Vitezi zaletu kot strijeke pred Psoglavčevu zidinu. Gambadura zategnuo je voljke konja i zapuhnuo u rog.

— Ča bi htili, gospodine? — upita ga Veliki Jože.

— Hote na dvoboj, ako ste junaki! — odgovori barun i zamahnuo je kopljem.

Gorostasi su mirno gledali srdite konjanike.

— Juriš! — kliču vitezi pak namješćaju koplje i bodu konje.

Jože je dignuo brzo nogu, ka je visila prik zidi dole. Gorostas Jure se niti nij gibao, pak mu je Odo koplje diboko ubó u meso. „Jao!“ vikne Jure, spukne koplje i udari nogom Odovoga konja u trbuh. Kobila proletila je u zrak i pala s gospodarom u travu. Ali Gambadura navalila sada na gorostase. On je kopljem bođe u noge, a oni brzo dizaju noge u vis. Gorostasi su se smijali toj bedavoj igri. Ali Jože udari nehotec Gambaduru u prsa, pa i barun odleti u zrak. Vidi vitež Odo da to nije šala, pak zgrabi trumbitu i zatrubi triputa.

Na ta znak digne se cijela vojska. Vikom i krićanjem trćali su gradjani prema zidini. Vrvili su kot mravi. Brodu se kot vali uz obalu morskú. Oružje zveći i letu streljice.

— Naprijed! — grmi Odo. — Gorostasi se boju. Povežimo je!

Dajte nam Velikoga Jožu! Dajte nam Velikoga Jožu! — viču motovunski gradjani. Gradjani su pak vidili, da je gorostasi ne tuću, pak splaznu na zidine i navaljuju sabljami i konopci na gorostase. Psuju, kada je ki gorostas suno nogom ili rukom.

— Jože, ča ćemo sada? — pitaju gorostasi.

— Zgnječimo te skakavce! Ubijmo je kamenjem! — viče gorostas Jure.

Ali Jože odgovori: Nije lipo klati ljude.

Gorostasi su se smijali i nisu znali, ča ćedu. Gradjani je bodu s noži i hoćedu je povezati konopci.

— Župane, ovako ćemo propasti, — rekli su gorostasi.

— Ne bojte se! Sada znam, ča ću, — odgovara Veliki Jože. Stao se je, prošao do hrasta, pak ga je cijeloga

spuknuo iz zemlje. Obrnuo mu je žilje uvis i zagazio u voj-sku.

— Ho! Ho! zakliknuo je Jože i počeo mesti po zidini i ispod zidine.

Nastalo je kričanje, zapomaganje, jaukanje, zblud i bižanje. Gradjani letili su po zraku i padali na travu. Valjali su se po brigu doli, ruli kot vuki i ritali se kot voli. Jožina velika metla mela je i mela moćno i bez milosti. Hitala je gradjane sve naniže i gonila je po trnju i kamenju. Do predvečera bio je Jože pomeo brdo i dolinu.

Onu noć je Jože slatko zaspao, srićan, ča nije proljao ni jedne kapljice ljudske krvi.

VIII. Veliki Jože i načelniki.

Osramočeni i razjadani vratili su se gradjani na Štriginu glavicu. Govorili su: „Eto, pomeo nas je Veliki Jože, kot kakovo gnjilo smetlje.“ Tri dane su pak mirovali i šutili. Motovunski tajnik Civetta je bio s njimi. Ta hodubni človik prošao je k načelnikom i rekao, da je bedavo vojevati se protiv gorostasov. Nima vojske na svitu, ka bi je mogla obladati. Oni su jači od čopora lavov. Valja maziti te divlje gorostase s medenimi rićami. Valja je prevariti.

— Pojte — reče Civetta načelnikom — pojte na Psoglavčevo brdo. Pojte sami, bez oružja. Govorite gorostasom onako slatko, kot lisica govori vuku. Lipa rič željezna vrata otvara, meden jezik plamine obara. Kad vas gorostasi čuju, čedu se znam vratiti svojim gospodarom. — „Pravo ima“, odgovorili su načelniki.

Jutro u zori zajahali su glavari grada Motovuna, Labina i Pazina na svoje magaree i krenuli na Psoglavčevo brdo. Nitko je nij sprohodio. Dočekao je je gorostas Jure, ki je bio na straži.

— Ča bi htili? — upita gorostas načelnike.

— Razgovorili bi se s vašimi starijimi drugi.

— A, tako! Jože! Liberat! Tome! O-o-oj! — krikne gorostas.

Na zidina se pokažu Jože i dva drugi bradasti i sijedi gorostasi. Motovunski načelnik odsjede i reče:

— Zdravo, Jože, župane vridnih gorostasov! Veselo sam, da se nisi utopio one noći na brodu. Cijeli Motovun se je plakao, da te je morje progutalo. Motovunjani su ti opro-stili, da si drmao s njihovim turmom. Zamolili su poglavara

Barbabanuku, neka te ne zove već u Mletke. Poručuju ti, da su ti spekli tri debele vole.

— Ni za tristo pečenih krav ne bih se vratio u Motovun. — Jože, ti ne ćeš bolju hranu, lipu opravu, masnu plaću i malo posla?

— Ne bojim se ja, načelnice, posla. Čim već djelam, tim sam zdraviji i veseliji. Ali hoću, da djelam za sebe i za braću svoju. Tudja je pogača uvijek gorka. Bit će ono, nač sam se zakleo galjotu Ilijji!

Tako reče Jože, a njegovi drugi su zaviknuli:

— Pustite nas u miru i projdite zbogom!

Načelniki su ubisili nos i zajahali na margarčice; odmah su hotili natrag.

— Ne ću da idete tako žalosni i praznimi rukami, — reče Jože pak projde u grad ter se vrati s punimi rukami novceev i prstanjev.

— Doli kape! — viknuo je gorostas načelnikom. Iz črnih Jožinih ruk padali su prstanji, lančaci i dukati u šešire (krljače). Glavari su jedan drugoga penjivali svojimi debelimi truhli. Zdignuli su se na prste, svi pojni od trse-nja. Dizali su glavu, otvarali usta i širili oči. Rivali su šešire prema rukam, iz ki je padala zlatna kiša.

— Imaš ga još, Jože? upitali su se oni, kada gorostas prestane diliti.

— Imam, ali samo za dobre ljude.

Načelniki su zajahali na magarčice i krenuli doli po brigu.

IX. Smrt obučara.

Novac! Prstanji! Zlato! — vikalo se je na Štriginjoj glavici. Načelniki imadu pune žepe dukatov! Veliki Jože našao je kinč!

Najveć je vikao on motovunski obućar, ki je bacio Joži u usta kup kaljavoga sijena. Gradjani su tri dane govorili i sanjali od Jožinoga zlata. Ali kako da bi mu je zeli? Na Psoglavčevo brdo ne smiju, ar je tamo čeka Jožina „metla“. — Kad mu ne moremo zlato zeti, čemo mu je ukrasti! — reče šantavi obućar.

Onu istu noć sakupi obućar desetak drugov i otpelja kradljivce na Psoglavčevo brdo. Tati su kopali ovdje i ondje, ali nigdje nisu našli traga novcu ni prstanom. Miscedan su gradjani živili na onoj glavici. Vadne su spavali a noći, da ih Jože ne vidi — iskali su kinče.

Jedne črne noći projde obučar u Jožin grad na vrhu briga i počne kopati. Ali ga je Veliki Jože čuo; stao se je i ulovio gauženjaka.

— Ha, ti si to, obučare! — viknuo je Jože.

— Smiluj mi se i oprosti! — jauknuo je cigan.

— A ča ti stvarš ovdje?

— Neka me ubiti, ja ču sve valovati. Išćem zlato.

— Zlato! Zastuži si ga, pak ćeš ga dobiti. Djelaj, pak ču ti ga dati. Oprlašćam ti i puščam te slobodnoga. — Dojdi sutra u dolinu, da mi pomoreš kod kopanja. Dopeļjaj i svoje druge.

Obučar odleti kot strijela iz Jožinih šak.

Drugi dan se Jože rano stane, zame motiku i projde u dolinu. Obučar i osam drugih Motovunjanov su ga čekali na polju. Gorostas je cijeli dan kopao, a gradjani su brali za njim kamenje i octak. Nosili su mu vodu iz potoka, da pije, i tirali od njega muhe, kad je počivao u hladu. Kuda je on pogledao okom, tamo su Motovunjani bižali skokom. Najposlušniji sluga Jožin bio je obučar.

Sve to je gledala vojska iz Štrigine glavica.

— Kakova sramota! Gradjani služu kmetu, robu!

— Ulovit ćemo je, izmlatiti, ubiti!

— Ej, obučar, sram te more biti!

Uvečer gorostas plati Motovunjanom nadnicu (tobar) i projde na svoje brdo. Obučar i drugi popašću se na Štriginu glavicu. Bili su prašni, zmučeni i umorni.

— Sram te bilo! Sram vas bilo! — navalili su na nje gradjani. Obučar je htio nešto reći; mahao je rukami i skakao na šantavoj nogi. Množina ljudi ga ulovi, baci mu konop oko vrata i obisi na stablo. One iste noći zagrakta gavran povrh glave obučara.

Tretoga dana su gradjani skinuli mrtvačko tijelo, da je hitu u jamu. Kod nesrićnjaka našli su u žepu dva velike zlatne dukate.

— To mu je dao Veliki Jože! Dobro plaća gorostas! Pet ovakovih tobrov, pa si bogat čovik! — A zač si ne bi i mi to zaslužili? — živio, Veliki Jože! On plaća kako nigdo.

Gradjani su pak rekli, da su obučara preoštro kaštigali. Zakopali su ga zato kako poštenoga čovika. Još su rekli, da djelati nije sramota, i da je Veliki Jože čovik, kako svi drugi ljudi.

Onu noć gradjani nisu mnogo spavali. Nešto su se dogovarali u svoji šatori.

X. Jožini voli.

Sunce izazje, a Veliki Jože potira vole s plugom na polje. Ondje ga dočeka množina gradjanov; svi su mu se poklonili.

— Ča je, ljudi? — upita je gorostas.

— Jože, oprosti nam, ča smo te napali. Krivi su načelniki i plemići. Mi smo siromašni, pak bi htili djelati.

— Ali vas ja ne tribam. Djelam sam. Imam vole, velike kot planina. Evo vam je motika, da vidim je li znate kopati.

Jože usadi svoju motiku u golu zemlju. Stotina muži skoči na nju, da ju trgnu iz zemlje. Pot teče, ali se motika ne giblje.

— No eto! — reče gorostas.

— Dobri naš Jože, pokušimo ča drugo! — vikali su gradjani. — Ako hoćeš, ćemo ti danas besplatno pomagati.

— To ne! — odgovori gorostas. — Svaki trud se mora pošteno nagraditi. Čovik nije životinja. Žao mi je, ča mi ne morete pomoći.

Gradjani su se plakali od tuge.

— Ha! — klikne najednoč gorostas. — Morebit plug. Počekajte!

Jože spreže vole. Namjesti driveni plug, daje gradjanom snop už i reče: „Vežite i potežite!“ Svi zgrabu uža i je zakvaču za plug. Prik sto ljudi čeka, da povuču, a ostali se pomjestu, da rivaju i pomažu.

Jože ulovi za ručice i pretisne plug u zemlju; pak vikne: „Šti! Šti! Voli moji!“

Uža se nategnu, plug zaškripne, ali se ne gane. — Jače! Jače! kliknuli su pak gradjani svi črljeni i zapuhani. Plug se gane i zabrazdi preko polja. Jože se je naslonio na raspor, izbočio prsa, dignuo čelo i zapjevao iz svega grla:

Polje naše, na tebi je mnogo octaka, kamenja,

Al' u tebi mliko teče i ognjeni zmajić spava ...

Otrubi mi trnje ljuto, probudi mi zmaja mlada,

Pluže moj driveni!

XI. Civetta i viška.

Žetva je — vesela, obiljna žetva okolo Psoglavčega brda. Gradjani žanju, nosu i vuču litiņu u Jožine dašćare. Grad gorostasa je pun svakoga dara: žitnice su nabife zrnjem, stale preuske za živine. Gradjani su marljivi i poslušni sluga, a Veliki Jože gospodar. Načelniki i plemići su po-

bignuli iz Strigine glavice, ne ćedu da dalje gledaju, kako gradjani sramotno služu kmetu i robu.

Nastala je jesen. Lišće pada od stabalja, i gradjani idu u daleke grade. Tako se je završila vojna na gorostasa. Veliki Jože je dobio. On je slobodan. Štrigina glavica je pusta. Samo jedan človik je tamo ostao sa slugami, a to je tajnik Civetta. Rekao je motovunskom načelniku: „Ča niste mogli ni vi, ni vitezi, ni vojska, učinit ću ja sam. Ja ću vam vratiti Velikoga Jožu. Bez njega bi Motovun pro-pao“. Hudobni tajnik se je sprijateljio s Jožom; darovao mu je bačvu vina. Ući Jožu, da pije i da zanemarmeće svoje druge. Civetta se sada pridruži i drugim gorostasom; govori im, da bi morali porazdjiljati med sobom sve lapte okolo brda. — „Ja ću vam pravičeno suditi pri diobi“, veli Civetta. Ali mu gorostasi odgovaraju: „Dioba bi nas osi-romasila i povadila. Jože je još uvijek pravičan i dobroga srca. Nam je ovako dobro.“

Jedne noći dignuo se je pak vjetar i padala kiša. Tajnik izajde iz svoga stana, spusti se po brigu doli i projde u neku špilju. Bludio je po mraku, dok opipa goli kamen. Odrine ga i stupi u dug hodnik. Otvori neka vrata i stupi u škulju, u koj je stanovala viška. Sidila je uz tronoge, na ki je plaskao oganj. Pod pokrovom na konopci i na lanci sušile su se krpe i visile neke lubanje. Žena je držala na koleni mršavoga, črnoga mačka i zivala u plamen.

— Dobar večer! — reče tajnik Civetta.

— Ča je novoga, rođjače? — upita ga ona.

— Zlo je. Gorostasi su složni kot braća pak su jači od nas. Pomozi mi!

— Naučit ću te ja, kako ćeš je posvaditi. Onda ćedu oni biti opet vaši robi. Pomoći ću ti, ar ja je mrzim. Ja imam travu od omraze. Pol svita bih posvadila s njom.

Viška se stane i pobere u kutu žilje neke trave. Omešša je slinom i hiti u lonac, da se kuhaju. Najedamput počne se kolovratati. Čarala je palicom oko sebe čudna slova i kolobare. Pjevala je divlju, nerazumljivu pjesmu. Črni maćak je maukao; sova je jaukala u škulji iznad ognjišća. Kada svrši viška, ulije iz lonca u bocu zelen sok i daje ga Civetti. — „Drži! Uljij ta sok u vino, ko daješ gorostasom. Mrznja je majka svakoga griha. A sada poj; imam i drugoga posla.“ Vještica zame metlu, zajaše i prhne kroz dimnjak prema Psoglavčevomu brdu.

Civetta otvori vrata, projde po hodniku i stupi u noć.

XII. Nesloga i svadja.

Na poljani usred Psoglavčevoga grada sidu gorostasi na travu i veselu se. Svečevat čedu trgadbui dogovoriti se o djelu prik zime. Gorostasi jidu i piju; uživaju slatko vino i mlado meso.

Jože se je povalio na lijevu stran i podupro laktom glavu. Pripovida po stošput o banu Dragonji i galijotu Iliji. Srće iz dibokoga vrća vino prijateljta Civette; nagne glavu i pjeva:

— Na poljani sam grad podignuo, da cijela zemlja ga vidi.

Noste ploče od železa i te prage od mramora!

K'će su tebi vela vrata, lipa crikva, turam gordi,

Grade od kremenata?

— E, da; pak da te okrunimo za kralja. To bi htio, — veli Joži neki gorostas, ovčar.

— Šuti — zagrmi Jože. — Ti znaš samo ovce pasti.

— A rado jiš moje svinje.

— Svinje su nas svih; paseš je i na mojoj zemlji.

— Ravno tvoja?

— A čija? Reci! Sva zemlja u dolini je moja. Gdo je ju zoraio i posijao?

— Oni iz grada. Ti ne!

— Pak ća te to briği! — više Jože. Jože izbulji oči na ovčara, a ovčar skoči, da se pobori. — Mi smo ovdje, da se veselimo, a ne da se vadimo — govorili su drugi gorostasi i zapjevali:

Ča hte nam železna vrata? Ča će nam turam veliki?

Posadimo ispred vrata stol kameni i ladonju,

A visoke gdje su zidi, zabodimo plug železni.

Grade od kremenata!

Doline i brda odzvlju se od pjesme gorostasov. Takovu proslavu nije Psoglavčevo brdo nikada vidilo. Veliki Jože pije vino kot suhi pjesak vodu nebesku; katkada daje vrc i svojim drugom.

Gorostas Jure tamno pogleda i govori Velikom Juži: — Ča se držiš tako oholo, kot da si velik gospodin? To je vino i moje i tvoje. Daj je simo!

— Kako to? — odgovara mu Jože.

— Za to vino ti davaš Civetti i njegovim slugam zmajeve kinče. Motovunsko vino dolazi na Psoglavčevo brdo, a naše zlato ide u Motovun. Sram te bilo! Zmaj nije darovao zlato Velikom Juži, nego nam svim.

— Tako je! Tako je! — viknuli su nato mnogi gorostasi.
— I nam vina! I nam zlata!

— Braća, mir med vami! Ča hoćete, da budemo kot su gradjani, od kih smo pobigli? — reče gorostas Tome.

Teškom mukom su stari gorostasi umirili svoje mlade druge. Rekli su: „Da ne bi bilo Jože, bili bi danas robi. Puštimo mu zlato, ko nam ne triba; samo se Jože neka ne oholi.“

— Neka bude Joži županstvo i zmajevo zlato, ali zemlja u dolini nije njegova, nego i moja! I ja sam ju orao i kopao, — reče gorostas Liberat.

— Liberat ima pravo! Naše je i žito i zemlja! Veliki Jože je silnik! — Volio bih opet robovati gradjanom, nego da mi Jože zapovida, — viknuli su Jožini protivniki.

Jože skoči kot lav, zgrabi lopatom oganj, na kom su se svinje pekle i hiti ga u žitnice. Nastane vikanje i buka. U neki žitnica bukne naglo oganj i dim se počne dizati prema nebu.

Jože je bio zelen od jada. Mravno pogleda druge: „Svi ste mi neprijatelji. Moga žita ne ćete jisti. Idem, da čuvam polje u dolini. Joj onomu, ki stane nogom na moju zemlju!“ To reče pak pljuvne pred sve i projde u dolinu.

XIII. Civetta župan gorostasov.

On isti večer gledao je Civetta od Štrigine glavice, kako požar (oganj) bukni u gradu gorostasov. Iskre su letile naokolo. Voli i konji pobigli su kot maneni iz štale i bižali po brigu doli. Plaskale su žitnice, daščare i hrasti. Grad je gorio sličan (spodoban) velikoj lomači. Vjedar je nosio dim u bližnje šume i doline. Viška je letila u tom dimu okolo grada, smijala se, vreščala od srčice.

Srićan je i Civetta. Eto, događja se ono, nač je dugo čeka. Svadja i razdruženje upropastit će gorostase...

Veliki, črn oblak pokaže se najedamput izmed Civettom i dalekoga ognja.

— Gdo je to? — viknuo je tajnik.

— Dajte vina, gospodine!

— Ti si, Jože! Ča se je dogodilo?

— Vina, pa ću onda reći!

Civetta otpelja Jožu u neku špilju za daščarom. Zapali baklju donese vina i zapita:

— Gdo je zapalio grad?

— Ja.

— A zač to?

— Uvrijedili su me, ali krvavo. Oni me mrzu. Hotili su ukrasti moje zlato i moje žito. Zeti ćedu mi i zemlju u dolini. Žao mi je, da sam upalio grad, ali nisam ni sam znao ča djelam. Sada bih se samo plakao. Dajte još vina! Kad pijem, zabim svoju nesriću.

— Ali me vino stoji novca, a ti nimaš već zlata.

— Zmajevo zlato je moje. Idite k onim razbojnikom i recite im, neka mi vratu zlato.

Jože je pio i pio. Vikao je na svoje druge i nagražio se svakomu. Nazadnje se je upio i zaspao.

Drugi dan prodje Civetta na Psoglavčevo brdo. Ognjišće se još kadilo Črni žitni kupi su ležali ondje, kade je jučer stala daščara. Kucki i gavrani su se spravljali oko mrcin polizgorenih konji i voli. Sve je bilo suro od pepela, črno od dima. Gorostasi su gledali u tu propast, tužni i žalosni.

— A ča cete sada? — upita je Civetta.

— Kaštigat ćemo Jožu.

— A gdo vam je sada župan?

— Nigdo. Gospodine, vi ste učan človik, pak budite naš župan, — rekoše gorostasi.

— Hoću! Da ne bude više svadje med vami, razdiliti zemlju. Svakomu svoje!

To reče Civetta, jer je znao, da će dioba još već svaditi gorostase. I zaista, od toga dana nisu gorostasi već djelali na polju. Svadjali su se za svaki lapat, za svaki pedanj zemlje, konačno za svaki kamen. Civetta je bio hotec ništvidan župan i čemeran sudac, samo da svadja bude veća. Prodavao je gorostasom vino za zmajeve kinče i za domaće živine, ke su gorostasi još imali. Zlato i vole je slao u Motovun i poručivao načelniku, da će se vrieda sprohodjen od Velikoga Jože vratit domom.

Doline oko Psoglavčevoga brda odzivale su od psovkov i svadje gorostasov.

XIV. Zločin Velikoga Jože.

Kako zmaji čuvaju svoju špilju, tako je Veliki Jože čuvao svoju dolinu. Mised dan živio je u njoj sam i ljutit kot divlji kucak.

Jednoga dana uzme gorostas Liberat vile i motiku ter projde u dolinu. Dojde do potoka, prekorači ga i stane nogom na gustu jedru zemlju. „Ova zemlja je moja

i nikoga drugoga. Pretvorit ću ju u raj zemaljski. Bit će do ljeta na njoj pšenice i kukorice!“

On digne motiku i počne kopati.

— Liberate! — začuje se srdit glas.

Veliki Jože stao je pred Liberatom. Oči su mu bili krvavi, obraz blijed. Bilo je lako pogoditi, da je one noći malo spavao i mnogo se ljutio.

— Jože — reče Liberat — buđi pametan. Pusti me, da mirno djelam.

— Liberate, ta zemlja je moja! Biži odavle . . . Čuješ li me?

Onda Liberat izvadi iz žepa pismo s pečatom i s velikim križem na korici; reče: „Ovo pismo je napisao naš župan Civetta. U njem stoji, črno po bijelo, da je dolina moja. Tako smo se mi gorostasi dogovorili kod diobe.“

— Kakovo pismo, kakov dogovor? Projdi, ar ćeš špotom bižati — vikne Jože i skine mu pismo iz ruke.

Ali Liberat se ne gane. Stao je, kot da su mu se noge ukopale u zemlju.

Jože je navalio na njega, i gorostasi su se počeli drapati. Borili su se dugo, črljeni u licu, jadoviti i razdraženi. Gornili se cijeli dan. Sunce zapadje, a ne vidi se, ki orijaš će dobiti. Mjese izajde i začuđi se, kad vidi borbu gorostasov. Liberat nazadnje hiti daleko od sebe Jožu, ki udri licem u zemlju.

— Oslabio si! — naruga se Liberat. — Sada projdi!

Ali Jože se je podignuo. Iz stučenoga nosa i ranjenih ust curila mu je krv. Oči su mu gorili kot gladnomu vuku. Izvan sebe od velikoga jada skoči naglo na noge i zgrabi Libarotovu motiku. „Pa neka bude i to . . . Ja ne dam zemlje . . . Sve, ali zemlju nikada!“ viknuo je Jože i udrio svom silom motiku na Liberatovu glavu. Liberat je zajauknuo, zamućao i srušio se na zemlju, blijed, krvav — mrtav.

XV. Zmaj.

Usred noći zaviče viška nad Psoglavčevom brdu: „Veliki Jože je ubio gorostasa Liberata!“ — Gorostasi skočili su na noge. Obuzeo je je velik strah. Stajali su kot črijeda prestrašenih ovac. Činilo im se je, da Liberatov duh ide oko grada. Rekoše: „Mi ne moremo dalje živiti na ovom prokletom brdu. Krv je protekla; zaklat ćemo se kot vuki. Preselimo se odmah! Pobignimo!“ I oni su se dogovorili,

da ćeđu zeti zmajevo zlato i projti u ki drugi kraj, daleko od Jože i od Liberatovoga duha. Prošli su u zmajevu špilju, počeli su grnati zlato u vriće. — Najedamput se nešto game u utrobi brda. Zemlja se potrese i brig zagrmi. Iz školje se pojavi zmaj. Otvorio je zube i rigao oganj iz očiju i trupca. Grmio je: „Grnajite se, svadljivci i pijanci! Moje zlato je jedino za one, ki su dobri, složni, djelovni, a ne za vas.“

Zmaneno otvori svoju grću, a oni su udrili u splašen big. Psoglavčevo brdo ih već nikada nije vidilo.

XVI. Povratak u Motovun.

Kada se drugi dan Civetta stane, najde pred svojom daščarom sve gorostase, ki ga čekaju.

— Ljudi, ča je novoga? — reče motovunski tajnik, kot da ne bi ništa znao.

Sijedi gorostas Tome pride k njemu i pokloni mu se:

— Dobri gospodine, pomozi nam u nevolji! Mi ne znamo skupa živiti. Mi ne znamo biti slobodni. Mi bi htli iznova k našim gospodarom.

Civetti je igralo srce od sriće, ali se je držao, kot da ni za ništa ne zna; reče: — Ne znam, hoćeđu li vas gospodari već prijetti.

— Bit ćemo poslušniji i djelovniji neg prije, — odgovoru gorostasi.

Civetta proje u daščaru i vikne slugam: „Pobjeda! Pobjeda! Ovice se vraćaju u štalu.“ Skakao je i pjevao od veselja. Još nek jedno ljeto i svi gradi bi bili propali od glada. Buna gorostasov je prestala. Motovun je spašen. Robi se sami vraćaju raboti i batinam.

I Civetta odmah zapovi, da peljaju gorostase u Pazin, Buzet, Plomin, Porec, i druge istarske grade. Gorostasi se razluču sa suzami u očima. Šutili su. Jedino gorostas Jure reče:

— Braća! Morebit će drugi put sve drugačije biti.

Drugi dan zajaše Civetta magarčica i krene prema Motovunu. Za njim je išao Veliki Jože s prigutom glavom. Kajao se je radi svoga zločina. Mislio je, kako će u Motovunu dugim robovanjem, trudom i gladom okajati svoj grijh.

Upodne drugoga dana vidili su putniki s neke gore između rijeke Dragonje i Mirne motovunske kuće. U Motovunu se je već znalo, da se Civetta vraća s Velikim Jožom,

ki je sada krotak kot janje. Glazba s povorkom gradjanov išla je Civetti u susret. Sve je klicalo u slavu hudobnoga tajnika, ki je peljao gorostasa, roba-spasitelja.

Civetta pogoni magarca i reče: — Jože, trsimo se!

Veliki Jože je gledao daleko morje. Vidio je brod, spodoban onomu, kim je putovao u Mletke. Sunčeni traki obasjali su galiiju. Sto vesal tiralo je brod po mirmom morskome zrcalu.

Jože stane i se vas smuti.

— Gali jot Ilija je još živ! On me gleda izdaleka. Zna za moju sramotu i za moj grih. Srđi se, ća nisam održao zakletvu.

I Jože zavikne iz svega glasa:

— Ilija! Ilija! Kaži, ća da učinim?

Jože gleda . . . Sto vesal dignulo se kot gole ruke u višinu i kažu na daleka brda i gore. — „Da, da — misli gorostas — u gora ću okajati svoj grih. Ilija mi iznova nešto zapovida. Moram biti slobodan, da budem ćlovik! Natrag! Natrag! U goru, u slobodu! . . .

Muzika, načelnik i gradjani stigli su Civettu, kliću mu: „Viva!“ i „Bravo!“ Digli su ga s magarcem u zrak. Ali najedamput su gradjani problijedili, obisili nos, pustili da Civetta tropi na zemlju i počeli krićati, psovati i grđiti. Misliš, rastrzat ćedu ga kot zmaneni kucki.

Civetta se ogleđa, da vidi uzrok tomu jadu.

Veliki Jože bio je pobigao; ostao je bez traga.

Veliki Jože je i dandanas živ u zemlji istarskoj. Živi u planini; na polju i pokraj potoka. Kopa i ore, sije i sadi. Veli se, da je sada jaći i snažniji nego prije. Kada okaje sve svoje grihe, dojt će on s planine. Onda će njegovo ćelo biti vedro, oći puni dobroće, srce puno ljubavi. Bit će kot gorska skalina, ku su oćistili vjetri i sprale nebeske kiše . . . On će dojt kot pobjednik i spasitelj. Postavit će sve grade na svoj dlan, da je važe i da im sudi. Kopat će diboko korito rijekam, ke su moćvarne; rušit će brda, ka dila sela i grade. On će profiti k morju i zagaziti diboko u pijesak. I trag njegove noge ostat će kot vjećni pećat na obali morskomej.

* * *

JON SVENSSON:

U BURI I MEĆAVI

ISTINIT DOGODJAJ IZ ISLANDA

PREPISAO IVAN MARTINKOVIĆ

Bilo je koncem zime. Ja sam stanovao u Akureiri, malom, drazesno ležećem varošiću u velikom zalivu Eyjafjörduru u sjevernom Islandu.

A visoko zgora med brigovljem prema jugozapadu ležao je ugliedni dvor Hals. U ovom dvoru stanovala je brojna obitelj, ka je stala u prijateljstvu s mojim roditelji.

Kad bi ljudi iz Halsu došli u Akureiri, uvijek bi odsjeli kod nas, ča biše svetak i radost za nas dicu; ar nismo imali boljih prijateljev i mliljih drugov kod igar od dice iz Halsu. —

U obadvi obitelji bilo je po priliki jednako dičakov i divičic. Jedan od dičakov bio je moj osobiti prijatelj; star je bio deset ljet, a zvao se je Valdi. —

Jednoga dana primim od njega ovo pismo:

„Moj dragi Nonni!“

Dojdući utorak je moj rodjendan. Slavit i svečevat će se s čokoladom i slatkarijom. Pozivam Te srdačno na ovu svetačnost!

Tvoj prijatelj Valdi.

Dodatak: Ali moraš svakako dojt! Dakle ne zaboravi, dojdući utorak!

To je bilo prvi put u mojem životu, da sam primio tako svetacan poziv na svečevanje rodjendana, — pravo pismo, kot se dostoji i kot je to navada med odrašenimi ljudi. — Ja sam se tomu izvanredno veselio i bio sam ponosan (gizdav) zbog toga. —

Odmah protečem s ovim pismom k majki: „Majka, glejte, Valdi me poziva na svoj rodjendan u Hals. Vi ćete mi sigurno dopustiti, da na dojdući utorak odjašem u Hals.“

Ali, majka smišeci se, odgovori:

„Ti sam kaniš odjahat u Hals? Misliš li, Nonni, da ćeš najti put?“

„Oj meni, ja ta put poznam kot moj žep, ar sam jur bio ondje“, odgovorim sigurnim glasom.

„Da dobro, ali jesi li ti kada sam prošao tim putem?“ zapita majka.

„To pravoda još ne, ali ću ipak lako najti pravi put. A svemu tomu ću jahati na Graniju, a vi znate, majka, da on uvijek najde put.“

Grani je bio naš najbolji i najvjerniji jahaći konj. I majka nije mogla reći, da se u Granija ne more čovik zaufati. Mali islandski konji su glasoviti zbog svoje okretnosti i sposobnosti, da se snajdu na svakom putu i po svakom vrimeu. Ako jahač s pravoga i na krivi put zabluđi, mora samo da popusti nešto malo uzdu i da sve daljno prepusti svojemu konju. On nikada ne zabluđi, ni u gustoj magli, ni u burnoj mećavi. Zato odgovori majka:

„Dobro, moje dite, tako je ta poteškoća uređjena. Ali ja imam drugu poteškoću: Kako će bit vrime na ta dan. Mora bit dosta lipo vrime toga dana, drugačije ne more bit ni govora o tako dalekom putu. Ta put traje (dura) najmanje dva ure.“

Vrlo brzo ja na ta to rečem:

„Vrime će bit lipo, ja sam siguran, majka! Mi dakle dopuštate?“

„Da, ako bude lipo vrime, ja ću ti dopustiti!“

Ja skočim od veselja u vis i odmah protečem k ocu, da mu javim veselu novinu. Zapravo nij bilo potribno, da od njega zaprosim dopust, ar je on odluke u takovi stvari uvijek ostavljao majki.

Otac je uprav stidio za stolom i pisao. Ja mu pokažem pismo i rečem, da mi je majka dozvolila putovanje u Hals. Otac me pogleda zamišljenim pogledom pa odvrati:

„Sam hoćeš u Hals? Meni se ipak čini, da je to svejedno pogibeljno za tako maloga čovičca kot si ti!“

„Nij to tako pogibeljno, oče, Grani i ja poznamo put; i kucka Fidela ću uzeti sobom. On biži uvijek napred i nam kaže pravi put.“

„Ov tvoj nakanjeni put mi vindar ne ide u glavu; promisli, da je još zima pa ako te iznenadu bura i mećava, zapast ćeš diboko u snig, a snig će te živoga zakopati! Čini mi se, da tebe takova „malenkost“ ne straši. — Svakako imamo još nešto vrimena i ćemo tu tvoju stvar do utorka još ozbiljno promisliti!“

„Vidit ćete, oče, da će sve pojti vrlo dobro!“

Nato sam protekao iz sobe.

Dani su prolazili i nije ništa padalo sniga. Došao je jur i ponediljak, a vrime je bilo vedro i jasno, ali vrlo mrzlo. Meni je srce skakalo od radosti, kad sam vidio, kako su bile sjajne nade za moj put slijedećega dana.

Istoga dana je i jedan drugi čovik iz varoša morao putovati u Hals. Ovoga putnika moja majka zamoli, da u Halsu javi, da ću dojti oko podne na Valdijev rodjendan, ako bude lipo i povoljno vrime. Ja sam bio izvan sebe od radosti.

Utorak jutro bilo je vrime još dobro, ali ne tako bistro i lipo kot u ponediljak, a za put sam se pripravio jur u rano pretpodne. Konja sam smio sam dopeljati. Grani se je nalazio med brižici prema zapadu, oko pol ure odaljeno od varoša. —

Prije neg sam se uputio k Graniju, zaoštri mi majka: „Kad najdeš Granija, dojdi još jednoč domom, si razumio? U Hals ćeš otputovati oko 10 uri, to je dosta rano!“

To sam joj i obećao. Odmah doviknem kucka pa hajdi po Granija. Čudnovato, moj vjerni Fidel, sasvim proti svoimu običaju, danas nije imao nikakove volje, da ide s manom. Došao je na moj poziv odmah k meni, lizao mi je ruku i mahao repom, ali se najednoč uozbilji, spusti rep i uši, pogleda kradomice na me, lagano se okrene i pokuša da neopaženo proteče k domu. Valdijevo ponasanje me je vrlo začudilo. Ne sluti li on kakovu nesriću? Ja sam bio sklon da to vjerujem, ar nikad prije se on nij kratio, da ide s manom na put. Danas sam Valdija morao veckrat zvat

ti. Zatim odgazim u štalu i uzmem s klina jedno diče sedlo i uzdu. Sedlo stavim na ledja, a uzdu bacim prik ramena. Tako sam bižao kroz takozvani Gil-klanac prema zapadnomu obronku briga. — Žurio (paščio) sam se ča sam nek mogao, bojeći se, da bi se u zadnjem trenutku moglo ča dogoditi, ča bi onemogućilo moje putovanje u Hals.

Nij li nebo postalo jur nešto tamnije? Nij li sjeverni vjetar počeo jur jače puhati? Barem mi se ja tako činilo, kad sam išao po obronku gori na brig. Ali se samo varam, govorio sam sebi. Potpuno jasno, da se varam, ar se sad po moji želja na nikakov način nij smilo vrime pogoršati, za ništ na svitu! . . .

Po brzom hodu od oko pol ure gori na brig, najdem moga konja ljubimca Granija. Nij se protivio, da ga zgrabim oko vrata, ar me je dobro poznavao pa smo si bili i dobri, vjerni prijatelji! Zato je i mirno dopustio, da ga konačno nasedlam i stavim mu uzdu (žvale).

Jur sam htio da skočim na konja i da se vratim domom, ali odmah preminim svoju odluku. Od brzoga hoda gori na brig sam se mnogo utrudio. Bit će najbolje, promislim,

da malo počinem... Sjedom dakle na jedan kamen pa sam tako čekao. Kucak Fidel sjeo je prema meni i gledao me nekako čudno, a Grani je stao strpljivo i tiho pokraj nas. Činilo mi se je, da ni jedna ni druga životinja nij mogla razumjeti, zač ja ovdje sidim i čekam, a zapravo nisam to ni sâm znao! Bilo je čudno, kako sam malo imao volje, da se vratim domom. Mislio sam, zač mi je majka rekla, da pred putovanjem dođem još domom? Pa, je li je to i ozbiljno mislila? Ne bi li bilo najpametnije, da odmah odavle odjašem u Hals? Sve to za toliko već, ar se i onako nalazim na putu tamo! A ča ću zapravo doma? Ali ipak, majka je rekla...

Ali ne, sigurno nij to ona tako ozbiljno mislila, ne mora se sve tako strašno uzimati! To ne čini nijedan mladić moje starosti; imam jur deset ljet, a u ti ljeti človik nij već dite. Stavim se čvrsto na noge, kot to činu odrasli ljudi i bacim pogled prik širokoga fjorda.

Ali, moj dobri Bože, kako je postalo nebo škuro na sjeveru i kako huji vjetar ođanle. Bilo mi je najedamput nekako neugodno oko srca. Ne znači to snig, mečavu, oluju (buru)? Ah, to bi bilo vrlo neugodno!

Zajašem lakim skokom na konja. Fidel počne lajati od radosti i bižati s briga doli prema gradu. Fidela doviknem najzad, on postane nešto malo i se okrene k meni, ali se činilo, da odlučno hoće proteći domom. Neodlučno sam sidio na konju i nisam znao ča da činim!

Gledao sam prema jugozapadu, gdje je ležao Hals, gdje me je očekivalo mnogo vesele dice. — Ondje je bila sve-tačnost i radost; čokolada i slatkiši, rodjendan i Valdi, dragi mali Valdi. Sigurno Valdi jur sada željno zaglediva prema sjeveroistoku da vidi, je li ću se navredi pokazati u daljini.

Najedamput me Fidel probudi ljutim lajanjem iz moga sanjarenja. Opet mi je bio okrenuo hrbat, da proteće domom. Njegovo lajanje glušalo je u moji ušima kot opomena, da poslušam majku i da se vratim domom.

„Idi domom, idi domom!“ činilo mi se da mi više. „Prilježava se pogibelj, past će mnogo sniga, biži domom!“ Opet pogledam na sjever, izgledao je dosta namrgodjen. Postajalo je sve tamnije i tamnije, a vjetar je bio postao jur vihor. Još nešto časa stajao sam na konju neodlučno. Ali se tada odlučim: Napred u Hals, napred; i to odmah, drugače od ovoga putovanja ne će biti ništa!

Tako se je svršila moja nutarnja borba. Mjesto da poslušam zapovijed svoje majke, ja nevoljni i slabi dičak popustio sam napasti, skušavanju.

Većkrat sam vičući pozivao Fidela, pa je konačno i došao. Ali kad je vidio, da ne idemo domom, prestane njegov veselo lajanje. Viša doli rep i na silu se preda svojoj sudbini. —

Otkrenem konja prema jugozapadu i tiram napred, kot likogod je mogao brže galopirati. Fidel je skakao nim i tužan iza nas. Uza sve dobro i lipo, ča me je čekalo u Halsu, nisam se čutio srićnim; ali sam se konačno predao glasom, ki su me zaslipili i omamili. — U najbržem galopu letili smo prema cilju. Išlo je sada samo za tim, da dođem do cilja, prije nego me stigne strašna, burna mečava. —

Bio sam svijestan, da sam ovdje počeo igru na život i smrt! Po oko pol ure galopa Grani biše vas okupan u potu. Mračni, turni oblaki su se jur rasirili prik cijeloga neba. Dan se je pretvorio skoro u noć, i kako je bura postajala sve jača, tim je postajalo moje ufanje sve manje, da ću izbignuti strašnoj snižnoj navali.

Kot slip i nagnut prik sedla nastavio sam još neko vrime bjesni big na konju. Činilo se, da i Grani sluti pogibelj. Sada već nij bilo potribno, da ga naganjam, bižao je sam ča je god nek mogao! Fidel je po svojoj dužnosti skakao za nami izplazivši vrlo duboko jezik. Svi tri bižali smo sa srčenošću zdvojnika od pogibelji, ka nam se je grozila. Bili smo jur stigli na četvrt ure puta do Hals, kad najedamput navali na nas nesrića sa svimi svojimi strahotami.

Nenadjano postane bura bjesnim orkanom, a u isti čas počne padati i snig. Ovpudt nij to bila obična snižna bura, nego kako se u Islandu naziva „Storhríd“, to je „veliko padanje sniga“, velika mečava! U južni kraji človik zapravo ni ne more shvatiti, ča to znači. Snig pada tako gusto, da se konačno već ne vidu pahuljice, nego se samo vidi neprekidna masa sniga, ka na zemlju pada. Joj onomu, koga „Storhríd“ stigne na otvorenom polju ili putu! Nao-kolo svagdje nek samo snig; čini se, da ni zraka već nij, nego da se je pretvorio na snig. — Za nekoliko sekundov nestane ispred očiju i ispod nog zemlja, a pod nogami čutu se meke, rekao bih tekuće mase, ke bjesni vjetar nevjero-vatnom brzinom tira sve dalje napred. Ja i obadvi živine bili smo u prvi čas sasvim oslipljeni i skoro zadušeni od sniga.

Grani odmah prestane bižati, a ja sam morao ruku držati pred licem, da bih mogao samo disati i da mi se usta i nos ne bi napunili snigom. Činilo mi se, da već ne dišem zrak, nego samo snig. Kad bih pokušao otvoriti oči, nisam mogao viditi ni glavu konja. Nisam vidio ništa drugo nego samo snig. —

Najedamput mi se učini, kot da s desna od konja tužno zavija mali Fidel. Siromašna životinja morala se je pravo zatopiti u valoviti masa sniga, ke je neprekidno tirala bura površinom zemlje. Zato se prigernem koliko sam mogao s konja doli, da doviknem k sebi kucka Fidela po imenu, ali sam od groznoga šuma vjetra jedva čuo svoj glas. Ali on me je ipak morao čuti, ar sam vrijeda očutio njegovu njušku i prednje šapice na mojoj desnoj nogi. Spustim dalje doli ruku i uhvatim njegovu vunastu glavu, ter mu pomognem da doskoči k meni uz moju desnu nogu. Kad se je kucak dosta velikom mukom dokotrljao na kolenja, dobro se položi na jabuku sedla, prislonivši se koliko nek moguće na me. Upro sam sve sile, da ga s livom rukom čvrsto održim na konju, da ne padne u snig,, ki se je ispod nas stalno valjao.

Sad je i Grani pokušao da opet dojde ča dalje. Ja sam se potpuno predao njegovomu peljanju, ufajući se, da će on svojom običnom sigurnošću ipak najti put do Halska. On nastavi svoj put, ali uz silan napor i oprezno tapajući, ravno tako kot da gazi kroz vodu ke brze rijeke. Kod svakog koraka morao je svojimi nogami pipati i iskati, kade bi mogao na neravnom i kamenitom tlu pod snigom postaviti nogu svoju.

Tako smo uz velike zapreke i poteškoće nešto malo časa išli napred. Konj bi se jednoč okrenuo na desno, onda na livo, da se ugne komu komadu (kusu) lave, ki je stao pod snigom na putu, ili da se ugne sakritim školjam, kade njegova noga nij nalazila tvrdoga tla. — Konačno konj postane, i činilo se da ne more dalje. Ja neiskuseni dičak nisam slutio, ča ga zadržava. Odrastao človik bi jur bio znao.

Po nekoliko minuti okrene se Grani na livo u pravom kutu i ide kus puta skrenuvši od našega smira prema jugoistoku po brižuljku doli. Bilo je sve zaman, i ovako nij mogao dalje. Sad se okrene u pravom kutu, ali ovput na desno, i gazi gori na brižuljak prema sjeverozapadu. Ali je i ov pokušaj bio zaman. Pri svi ovi pokušaji navaljivao je na me sa svih stran strašan orkan pa je ne-

koliko puta falilo samo malo, da me skine s konja i baci nemilosrdno doli u snig i propast.

Nešto kasnije je Grani opet pokušao, da pregazi snig ravnim putem prema jugoistoku, ali bezuspješno! Ispred nas rasla je u vis strma (nagla) zid od sniga, ka nam je zatvarala jedini put, kim smo htili stignuti do našega cilja. Nije duralo dugo i Grani opet prestane svojim naporom da se probije dalje kroz snig, i ne će ni koraka dalje.

Ča bi mu nek moglo biti na putu? Iznova zbuñjen i neiskusnen trsio sam se da u ditinjskoj nestrpljivosti konja protiram napred, dalje kroz snig. Ali sve zaman, — stao je na istom mjestu kot prikovan! Kad sam u svojoj uzrujanosti konja sve nemilosrdnije udarao u boke,, pokori se on mojoj namjeri i učini nekoliko korakov dalje i — padne s nami skupa kroz visoke naslage sniga tiho i mirno u ponor, u dibinu! Ja iz svih moći zdvojno zaviknem, ali se moj krik izgubi u huki i urlikanju orkana i grozne mećave, a konačno zamuknem u diboki smeti sniga kot u zagrnutom grobu.

Stali smo na rubu strme pećine (utline), ka je sačinjavala jednu stran gorskoga klanca. Ov klanac, koga sam drugače vrlo dobro poznavao, ali u naši smrtonosni trenutki skoro zaboravio, bio je samo oko deset minut odaljen od Halska, — zdola tekao je brzi gorski potok!

Zlokobni klanac bio je sve do vrha napunjen mekim snigom. Padajući nismo nigdje udarili na zemlju, nego, smo puzili i padali sve dibleje, dok nismo na koncu našega sankarenja na rubu potoka dopri do čvrstoga tla. Otvor, koga smo za čas ostavili nad našom glavom, bio je u nekoliko trenutkov napunjen i zatvoren novim snigom, Ja sam odmah shvatio naš strahoviti položaj: bili smo živi pokopani, a znamda i sasvim izgubljeni. Ukočen od straha sidio sam neko vrime negiblivo na konju, samo maloga Fidela držao sam još uvijek čvrsto i pritiskao livom rukom k sebi. Zapravo nisam znao ča da činim!

U ovom užasnom položaju pomagao mi je i sam Grani. Ja pravoda nisam mogao ništa da vidim, ar sam bio ovijen potpunom škurinom. Ali sam po malo osjetio (očutio), da Grani čvrsto kreće glavu na sve strane, da snig iz sebe tresse i napravi nešto prostora, da bi barem mogao disati. To je bilo i potribno, ar nas je snig svojom težinom tako pritiskao, da smo se mogli jedva gibati. Nehoteć počeo sam i ja, da u ovom djelu naslijedjem konja. Rukami i lakti uklanjao sam snig s glave i prsi, da si osiguram nešto zraka

za disanje. To mi je uspjelo razmjerno lako, ter sam na brzu ruku napravio oko nas neku vrst snižnoga svoda, tako da smo se na koncu nalazili u neobičnoj snižnoj špilji. —

Malo iza toga počeo je Grani da se u krugu okreće ter je težinom svoga tijela pritiskao snig na jednu i na drugu stran, čim je naša špilja još već raširena bila. — Na koncu je u špilji bilo toliko mjesta, da sam mogao na konja zahajati. Fidela sam ostavio, da sidi na široki Granijevi rameni, ar sam se mnogo bojao, da bi ga konj mogao pogaziti i usmrtiti, ako bi stao na tlu.

Siromašni mali pas, kot da je ganjao moje misli! Držao se je sasvim mirno i fiho na svom mjestu pa se i čimilo, da ni Grani nima ništa proti tomu. Nisam vidio, ali sam osjetio, da Fidel neprestano maše repom. Kadgod bi došao u njegovu blizinu, pokušio je da me liže i čulo bi se njegovo lagano zavijanje, cviljenje i lajanje, kot da bi me htio ohrabriti, da ne izgubim zaufanje u spasenje iz naše grozne situacije. Vjerna životinja, bio sam ganut zarad njegove privrženosti!

Dalje sam pokušio, da naše neobično boravišće raširim tiskajući snig na sve strane. Grani mi je pomagao, ako i nesvjesno, kod toga djela, a naš zajednički napor bio je korunjen dobrim uspjehom. Po kratkom času bila je naša špilja tako prostrana, da sam mogao u svakom pravcu načiniti nekoliko korakova.

Ali dosta brzo oćutim i druge neugodnosti! U našoj špilji nij bilo samo potpuno škuro, nego i dosta hladno i vlažno, a smrzn me je tresla na cijelom tijelu. Nisam bio osobito toplo obličen, ar uza sve ča mi je otac spomenuo nisam ni slutio, da ću u tako strašno vrime zateći. U našoj špilji bio je zrak prilično zadušljiv i pokvaren, ali je na sriću kroz snižne naslage toliko svežjega (friškoga) zraka prodiralo, da nij postojala pogibelj, da ćemo se zadusiti.

Grani je stao negibljivo i tiho, samo bi od časa do časa vrlo neobično puhao, dok je njegovo tijelo u grčeviti trzaji drhtalo. Fidel je stajao još uvijek mirno na Granijevi leđji; od časa da časa čulo bi se njegovo lagano cviljenje.

Stao sam uz bok konja i pitao se, kako će se naša užasna nevolja svršiti. Malo po malo oćutim i sve teži san, te sam sjeo na tlo, naslonivši se hrptom na snižni zid. Moj san je sve već rasao: zatvorim oči i počnem drimati, zaspim pa se iznova probudim: opet zaspim i opet se probudim. To se je ponavljalo nekoliko puta, ali kadgod bih se probudio, sam sve već drhtao od smrzi.

Koncem konca pao sam u dibok san, a ne znam, kako dugo sam spavao. Najednoć se probudim: na moje noge padne nešto silno, teško. Ja zaviknem od boli, s obadvimi rukami pipam oko sebe i odmah opazim, ča se je dogodilo. Grani nij mogao od silne umornosti stati pa se je spustio na zemlju, ali tako nesrično, da su moje noge došle poda njega.

Htio sam da se dignem, ali mi je bilo nemoguće da oslobodim u snig zabijene noge, na ki je konj ležao kot teret od olova. Počeo sam s obadvimi rukami udarati u njegova ledja, da ga protiram od mojih nog, ali sve zaman. Fidel, ki je sad stao kod mene, vjerno mi je pomagao lajući i zavijući iz svih svojih sil i moći. Grani je mirno ležao dalje. Sigurno je on moje slabe udarce krivo razumio: on ih je držao za prijateljsko miljenje. Ali sam ga na koncu ipak tako daleko natirao, da se je na noge digao. Zbog mekoga sniga, u kom su mi noge ležale, nisam zadobio nikakove rane. Tako sam se mogao opet s velikom mukom dignuti, iako su mi noge dosta diboke bile zadubene u snigu.

Sad sam počeo premissljiavati, ča će u ovom strašnom položaju od nas biti. Najednoć me napade neki nemir i stiska, kakove nikad prije nisam poznao. Kako diboko, mislio sam, se nalazimo pod snigom? Bijesni još uvijek orkan nad površinom sniga, ili je znamda jur prestao? Nas znamda išću? Ako nas išću, hte nas u ovoj snižnoj špilji najti? Ča onda, ako nas ne najdu, ili ako nas stopriv po nekolički dani najdu?

Ove i slične misli vrtile su mi se po pameti u ovoj tamnoj špilji kot užasna strašila. Bio sam vas uzrujan. A kako sam odgovorio na sva ova pitanja? Ja drugo već nisam mislio, nego da ćemo ovdje pod snigom najti strasnu smrt!

Ovakove misli napunu me strahom i užasom. Bio sam još tako mlad i snažan, tako pun životnoga zadovoljstva, životne radosti i čvrstoga zdravlja, pa da jur sada poginem, umrem?

Ne, to se ne smije dogoditi, moram odavle van, a bilo kako bilo! Ali kako? Dosjetim se sada dobre misli: znamda će mi uspjjeti, da se svojimi rukami iskopam iz sniga. Većkrat sam jur čuo, da su se ljudi, ki su isto tako kot i mi bili pod snigom, sami iskopali ispod sniga. Tako sam htio i ja učiniti; barem sam htio pokušati!

Odmah sam se dao na novi posao, da izvršim odluku. Pokušao sam, da skoćim konju na ledja, ali zbog moje

ukločenosti i oslabljenosti išlo je to vrlo teško. Po napornim pokušajima mi je ipak srića poslužila.

Klećći na konju, počeo sam uklanjati rukama snig iznad svoje glave, ča je išlo prilično lako. Zatim se podignem na noge i nastavim svoj posao dalje. Nije trajalo dugo, da sam od smrzi jedva ćutio svoje ruke, ali u čežnji (želji) za životom nisam nato ni pazio.

Vas snig, koga sam mogao rukami dostignuti, uklonio sam nastran. Ali sniga je nad manom moralo biti u silni masa, ar nisam opazio nikakovoga znaka, da bi bila blizu površina.

Ča sada? Dojde mi na pamet, da imam kod sebe bič, ki je morao na zemlji ležati. Spustim se s konja doli, išćem i pipam po zemlji simo-tamo, a kad bič najdem, skočim opet na konja. Držalo biča zadubam u snig, ali do površine opet nisam došao. Padnu i klonu mi ruke, zadnja iskra ufanja mi je opet skrsla. Ćutio sam se potpuno nemoćan, izgubljen; nisam vidio nikakovoga izlaza iz ledene rake. Lako se spustim s konja na rahli kup sniga, koga sam ostrgao iz svoda nad glavom. Uhvati me teško i nepodnosljivo ćuvstvo, da sam izgubljen i da mi ne preostaje drugo nego leći i umrići. —

Dok sam tako, naslonjen na konja, promišljavao moj neizbježiv i zdvojan položaj, došulja se k meni moj vjerni pas (kucak) i stane mi lizati ruku. Sjedem na snig, uhvatim ćvrsto Fidela i pritisnem k sebi. To mi je dalo nešto topline i batrilo me u mojoj potpunoj zapašćenosti. Nenadjano dojde mi opet jedna nova misao: ne bih li mogao iskopati uzak hodnik, ki bi nahero izlazio na površinu sniga, da bi se znamda ovim putem izbavio ledene rake?

Ova nakana činila mi se najbolja! Stao sam, da se opet dam na posao. Počeo sam odozdo na jednoj strani špilje, ča mi je nešto časa išlo dosta dobro od ruke. Prhki snig, koga sam po prilici do svoje višine ostrgao, dobro sam izgazio nogami, da budem imao tvrdu podlogu, na koj bi mogao stati, a da ne zapadem do kolen. Po nekoliko minuti iskopa sam tunel od oko dva metara dužine. Lip uspjeh, kim sam bio zadovoljan i ki mi je dao novoga ufanja! Kopao i strgao sam dalje. Hodnik je postajao sve duži i duži, a ja na žalost sve slabiji i slabiji. Bilo mi je strašno zima, osobito na ruka, a morao sam se siliti, da dalje djelam, da rov iskopam.

Nje prošio mnogo vrimena, da sam se potpuno izmorio i malo je falilo, da padnem u nesvijest. Zato sam se opet

povukao najzad u špilju, kadé nij bilo tako nepodnosljivo zima, kot dalje zgora u hodniku, kadé konj nij grijao svojim toplinom.

Bio sam tako slab, da sam se jedva mogao držati na nogu i morao sam počinuti. Ali samo malo i nastalo mi je još gorje. Opazio sam, da nisam samo umoran i prehladjén, nego i boleštan, u pravom smislu bolestan. Sve djelo oko hodnika morao sam konačno napustiti, ar sam se mogao osvidočiti, da ovdje pod snigom ne ću dobiti nove jakosti za ta posao. Uza to sve osjećao sam nesavladljivu želju za spavanjem, a uz svu svoju tešku nevolju imao sam još toliko zdravoga razuma, da se u špilji smjestim koliko nek najbolje.

Najprije sam htio, da natiram Granija, da leže, udarajući ga nekoliko puta pod koljena. To sam učinio, da odstranim pogibelj, da se za vrime spavanja konj povali na me ili na psa. Na sriću me je Grani dosta brzo razumio: savio je koljena i legao na snig. Kad se je konj zgodno smjestio, pozovem k sebi Fidela. Htio sam da legnem skupa s mojim vjernim psom i da zaspim — zadnji put u svom životu.

Brzinom strijele preleti sada nova misao moju glavu: Zać se ne vraćaš na toga, ki jedini ti more pomoći? Odmah uvidim, da sam učinio veliku pogrišku, ča to nisam učinio jur prije. Svaki večer prije nego bih zaspao, molio sam kratku, ali vrlo lipu molitvu, ku me je bila majka naučila. Ona me je mnogo opomenjivala, da molitve nikad ne zоставim. To je bila sjajna pjesmica, ku je sastavio pobožni pjesnik Hallgrimur Petursson, kad je ležao na postelji potučen i potresen od teške bolesti gube.

Tu molitvu htio sam sada osobitom pobožnošću izmoliti. Prekrižim se i spustim se zato na koljena, kako me je majka naučila, podignem svoje misli k Bogu i izmolim s najvećim ganućem molitvu, ka u mojem materinskom islandskom jeziku glasi ovako:

Jesus er mer i minni,
Mig a hans vald eg gef,
Hvurt eg er uti eda inni,
Eins pa eg vaki og sef.
Hann er min hjalp og hreyvsti,
Hann er mitt retta lif.
Honum hjarta eg treysti,
Hann mykir dauðans kif. —

Ove riči značu u prevodu:

Jezuše, na Te mislim sad,
stavljam se pod Tvoju obrambu
doma, na putu, u tuđini.
Je li spavam il' virostim,
Ti si moj pomoćnik i zaštitnik,
Ti si moj pravi život!
Va Te se ufam iz svega srea,
Ti ublažuješ smrtnu borbu. —

Ovu pobožnu pjesmicu nisam sigurno nikad molio tako Bogu podano kot sada, a izvršno je odgovarala mojoj neizbježivoj gorkoj sudbini. Kad sam molitvu svršio, dodao sam još jedan Očenaš i molio sam Boga iz svega srea, da mi oprosti neposlušnost prema majki, ar samo neposlušnost je bila kriva mojoj užasnoj sudbini. Dalje sam molio Gospodina Boga, da mi otpusti sve moje griške i grihe, da me milostivo primi, ako bih morao umrići i stupiti preda njega na sud.

Po molitvi čutio sam se kot preminjen: nestalo je svega nemira, straha i stiske. Čutio sam, da mi je Gospodin Bog sada blizu i da će mi pomoći. Kako će se to dogoditi, ja pravoda nisam znao. Prije svega sam mislio, da će mi ublažiti i zlakotiti smrtnu borbu, kako sam ga molio; a onda da će moju dušu ispeljati iz ove tužne i škure špilje u mjesto, kade će bit još lipše nego na proslavi rođendana u Halsu! Ova misao me je toliko obatrlila, da sam zabio na sve moje tuđe i nevolje.

Zato se spustim doli, da počinem na toplom i dlakavom tijelu konja, ki je ležao, a Fidel se je dovukao sasvim blizu k meni. Ovako smo se najbolje služili toplinom, ku smo širili naokolo: ja, Grani i Fidel. Najveć koristi sam ja imao od ove topline.

Neko vrime ležao sam s otvorenimi očima pa sam mislio tako srdačno kot sam nek mogao na Spasitelja. A sad nadijano dojde nešto, ča će spadati uvijek med najlipše uspomenne moga života.

Ućini mi se, kot da vidim u škuroj špilji Spasitelja, kako dolazi k meni s raširenimi rukami. Tim sam bio tako zasnesen, da skoćim u vis i stanem Spasitelju u susret, ali mi je bilo tako teško, da nisam mogao ganuti ni jedne noge. Zato ostanem negibljivo ležeći na svojem mjestu. Čutio sam se kot opijen od blaženstva.

Ali kako se je dogodilo, da sam imao ravno to vidjenje?

Mislim, da se je to stalo ovako: U crkvi, ku sam polakovno svaku nediju sa svojom majkom, visila je na oltaru slika, ka je prikazivala Jezuša s raširenimi rukami ravno tako kot sam ga ja vidio.

Jedne nedilje pitam majku: „Zač ondje Jezuš drži uvijek raširene ruke?“ Majka, ka mi je na takova djetinjaka pitanja davala uvijek kratke odgovore pune ditekologija smisla, rastumači mi ovako: „To On čini, ar te ljubi, pa hoće da te zagrlji, moj mali Nonni!“

Ove riči su se tako diboko dotaknule moje duže, da sam se ih domislio svaki put, kad sam došao u crkvu i vidio onu Jezuševu sliku.

A sada sam vidio istu sliku u ledenoj, škuroj špilji, a u moji ušima zvućile i glućale su majčine riči: „On te ljubi, pa te hoće zagrliti, objamiti . . .“ Ne ganući oka gledao sam dugo časa u škurinu špilje i gledao nebesku sliku, ka je kot živa stala pred manom.

U tom neopisivo blaženom stanju spusti se na me san kot blagi i dobri andjeo, zatvori mi oči i učini da zaspin, bez toga da izgubim nebesku pojavu ispred moćega vida. I u snu sam dugo gledao Spasiteljevu sliku. Tako smo mirno ležali u našem hladnom grobu, Grani, Fidel i ja, — neobična skupina! Naš diboki san bio bi bez sumnje, barem za me, prolazio u još diblji i duži san smrti, da nije sasvim neočekivano došla pomoć. To se je dogodilo na čisto neobičan način.

Spavao sam jur neko vrime, — ne bih mogao reći, kako dugo, — kad me nešto nenadijano silom trgne iz moćega umornoga drimanja. Oćućim po mojoj glavi tvrd udarac pa začujem Fidela kako bjesno laje. S teškim naporom otvorim oči i počnem uza svu ukoćenost da oko mene pipam, da iščem, ča me je po glavi udrilo! Ipak ne otkrijem ništa. Mjesto na glavi, na kom sam bio udaren, vrlo me je bolilo. Grani je drhtaio na cijelom tijelu, ali se nije dignuo na noge. Fidel nije prestao svojim divljim lajanjem, kot da se bori proti nevidljivomu neprijatelju, ki je provalio u našu špilju dok smo spavali, i ki se je sada nalazio med nami.

Nisam mogao razumiti, ča se oko mene događja, i po- stane mi vrlo neugodno. U svojoj stiski povućem se ča do glave konja, da ondje najdem zaštite. Ali činilo se je, da je konj isto tako u strahu kot i ja; drhtaio je po cijelom tijelu kot topolino lišće. Fidel je bio jedini med nami, ki se je junački borio proti tajanstvenomu neprijatelju.

Najedamput me opet pogodi nevidljiva sablast i to ovput u ramen. Od straha me oblije leden pot, a ugibati se od slabosti skoro nisam mogao. Zato i nehotec pružim obadvi ruke proti sakritomu, tajnomu napadaču, da ga odbijem, pa udarim rukami na nešto tvrdo. Ne znajući ča činim, zgrabim to čudnovato biće i — držao sam u ruka drven kolac, ki se je polagano kretao gori-doli!

Sad se probudim kot iz dibokoga sna, skrsne od mene vas strah, ar sam znao dobro, ča ta sablast znači. Sjajući od radosti držao sam svom mocom kolac čvrsto u ruka, nisam ga htio pustiti, iako ga je neka sila gorivukla: željio sam, da me na kolcu dignu u vis.

Kod ove borbe da si spasim život, razderao sam si jedan dlan na žici, ka je bila pričvršćena na kolcu. Još dandanas, premda je prik ovoga groznoga dogodjaja prošlo jur oko četrdeset ljet, nosim na dlanu live ruke dosta diboku brazdu kot uspomenu na ov najznamenitiji doživljaj moje mladosti.

Kolac je opet skrsnuo kroz malenu šupljinu na svodu naše snižne špilje, a ja sam pao na koljena, da hvalim Gospodinu Bogu za skoro oslobodjenje. Sve mi je bilo potpuno jasno, ča se je dogodilo. Ali da čitatelja brže obavijestim, ča se je dalje dogodilo, ostavit čemo za nekoliko časa ledenu špilju i othrlit u Hals.

U Halsu me je moj mali prijatelj Valdi nestrpljivo očekivao i čvrsto tim računao, da ću dojt na njegov rodjendan. Ali nij se mogao smiriti, kad je došlo do silne bure i mećave. Neprikladno i uporno je tvrdio, da sam se sigurno dao na put u Hals i da kade-tade ležim pokopan pod snigom.

Ljudem u Halsu se je Valdijeva tvrdnja ipak činila sasvim nevjerovatna, oni su bili čvrsto uvjereni, da mi roditelji nisu dopustili putovanje u Hals. Vindar se Valdi nij dao utoliti i razuvjeriti; gorko se je plakao i živo i neprestano molio oca, da pošalju ljude, da me išću.

Kad je užasno hujanje bure i mećave prestalo i opet nastalo lipše vrime, je otac popustio i dozvolio, da i Valdi ide s ljudi na iskanje. Med kucki, ke su muži uzeli sobom, da bi me znamda njušili (dušali) u snigu, bio je i Baldur, mali ovčarski pas, ki me je dobro poznao.

Ljudi su na svoji skiji sobom zeli lopate i drvene kolce, da bušeći s njimi snig, znamda najdu unesrićenoga. Svi su naravno išli putem, kim obično idu putniki iz Akureirija. Činilo se, da je mudri Baldur ganjao, koga išću. On je njuškao svakude naokolo i zabadao njušku pa i svu glavu

u snig, sad ovdje sad ondje, da nanjuši da li gdo pod snigom leži.

Kad je nešto kasnije došao do sudbomosnoga klanca, u kom sam ja spavajući i skoro ukočen od smrzi ležao, zapiri se ravno iznad špilje u snig, glavu još diblje zabode u smet, počne lajati i zavijati kot izvan sebe od radosti; ponjuši opet, počne iznova glasno lajati i brzo po mekom snigu nogami čeprkati i kopati.

Moj prijatelj Valdi, ki je svakude bižao za psom, prvi je opazio njegovo neobično ponašanje. Zato pozove tamo ljude. Kad su oni vidili, da pas kot bjesan djela na istom mjestu kot pas krtičar, ki je došao na trag svoga plinja, postalo je svakomu jasno, da nas je on nanjušio.

Požurili su se odmah k Balduru, da kolcem provrtaju snig i opipaju tlo. Človik, ki je kolcem pod snigom za manom pipao, odmah opazi, da je udario na nešto živo. On je naime pogodio maloga Fidela pa je to i bio uzrok, zbog čega je kucak, kot sam to jur pričao, tako bjesno lajao. Kad je kolac zatim mene pogodio, ja ga odmah uhvatim, ča je bilo ljudem zgora na površini sniga dosta dokaza, da još živim. Odmah su prestali bosti pa su uhvatili lopate, da me iskopaju. Sve ovo mi je kasnije opširno povidao Valdi.

Spustimo se zato još jednoč u tammu, škuru špilju! Konačno sam kolac opet pustio, nač su ga odmah izvukli gori na površinu sniga. Iza toga sam se mirno sjeo da čekam, ča će se dalje dogoditi.

Prošlo je još dosta časa, kad se nenadjano sruši snižni svod nad nami i nas opet pokrije silna masa prhkoga sniga. Ali isto tako i mene uhvatu jake ruke, da me izvliču na svitlost . . . Hvala velikomu Bogu, stao sam opet pred ljudi, pred mojim poznani iz Hals. Na moju veliku radost bili su med njimi i moji dva mili prijatelji i spasitelji: Vladi i vjerni Baldur.

Prvo ča sam učinio je bilo, da sam čestitao Valdiju rodjendan, i da sam nekoliko puta prijateljski pogladio i objamio četveronožnoga prijatelja i ljubimca Baldura.

Odmah zatim zamotaju me u vunen pokrivač pa me stavu na par zavezanih skijev. Prije nego smo odanle otišli, bacim još jednoč tužan pogled na dibinu, kade je u ledenom snigu još uvijek ležao Grani. — Oči mi se napunu suzami pa upitam blizu stojećega človika, da li hte i Granija, siromašnu životinju, s nami odvesti u dvor.

„Ne, moj mali prijatelj“, odgovori on, „bit će još nešto časa potrebno, dok iz špilje oslobodimo teškoga konja“.

Kad je on nato opazio moju žalost, doda još, da me oba- tri: „Budi nek miran, mi ćemo se dobro pobrinuti za tvoga konja.“ „Učinite to“, molio sam je od srea, „i pobrinite se, da Grani dojde u dobru štalu i da dobije dobroga sijena.“

„Da, da, bit će tako“, reče ta čovik još jednoč prijatelj- ski. Valdi, ki je od velike radosti zbog mojega spasenja imao oči pune suz, postavi se iza mene na skije, da me čvrsto drži. Baldur, draga privržena životinja, skakao je od veselja neprestano na me i oko mene; sada bi me ljupko lizao, a zatim bi mi radosno grebao svojimi šapami opravu. — Moj Fidel, ki je bez svake pomoći odmah iza mene ispuzio iz sniga, se ni jedan korak nije ođaljio od mene. Bio je na Baldura i nešto ljubomorán, većkrat je htio da ga ugrize, da to Baldurovo oduševljenje sadrži u dostojni, primjereni granica.

Cijela povorka krene se konačno k domu. Jedan muž na skiji vukao nas je brzo prema Halsu, a obadva kucki skakali su pored nas. Putem je Valdi neprekidno govorio. Ljubezno me je batrío i pitao mnogo za ovo i ono, da mi nije bilo moguće na sve mu odgovoriti. Čutio sam se do groba trudan, umoran!

Bilo je jur kasno poslije podne, kad smo stigli k domu, a moje stanje se je očividno preminilo. Bio sam tako slab i izmučen, da nisam mogao ni ravno stati; a čovik, ki nas je dovukao domom u Hals, morao me je na ruka nositi u sobu.

Sada me je Valdijev otac gospodar cijeloga dvora, uzco na svoju brigu. On se je razumio nešto i u vraćenje, a kod ovoga posla pomagalo mu je i nekoliko sluškinj.

Moja oprava bila je skroz i skroz mokra. Svlikli su me, osušili, dobro zribali, zamotali u tople vunene pokrivače, a zatim povallli na Valdijevu stelju. Kad sam jur ležao na stelji, donesli su mi vruć čaj s rumom, u koga su naka- pali nešto vraćta iz domaće ljekarne. Bila je puna velika čaša, a ja sam to morao sve popiti.

Kako je to gorilo u mojoj utrobi! Činilo mi se je, kot da sam progutao sam oganj. Krv mi naglo navali u glavu, a u usima mi zašumi. Kad sam tim ognjenim napitkom bio gotov, pokrli su me pazljivo velikom dunjom od gusinjega perja.

Prije nego sam zaspao, zamolio sam hižnoga gospodara, neka dá čagod tople hrane i Fidelu, ki je ležao pokraj moje

stelje, pa da i na Granija ne zaboravi. On mi je obećao, da će se skrbiti za jednoga i drugoga.

Malo iza toga pao sam u jak, dibok i zdrav san. Kad sam se slijedećega jutra probudio, povidali, su mi, da je, dok sam ja spavao, došao jedan muž iz Akureinija i pitao za me. Dalje je pripovídao, da su moji roditelji bili silno zabrinuti zbog mene i da su ga odmah iza burne mećave poslali simo u Hals; on sam da me je još pogledao, a još isti večer da se je vratio domom.

Kad sam se drugoga jutra stao iz stelje, čutio sam se sasvim dobro: potpuno sam se kroz noć oporavio.

Mojim dvim vjernim drugom u nesrići: Graniju i Fidelu, nije falilo niti najmanje; oni su bili tako svježi (friški) i veseli, kot da ništa nije bilo.

Valdijev rodjendan bio je proslavljen nešto kasnije na najlipši i najveseliji način s čokoladom i slatkarijama, a slijedećega dana sam se povratio na skiji, sprohodjen od jednoga človika iz Halsu, k mojim roditeljem u Akureiri.

* * K o n a c * *